

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1888. Första Kammaren. N:o 36.

Onsdagen den 2 Maj, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 25 sistlidne april.

Anmälades och bordlades statsutskottets utlåtanden:

n:o 6 a, i anledning af Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte hufvudtiteln gjorda framställning angående derunder uppförda förslagsanslaget till lindring i rustnings- och roteringsbesvären;

n:o 8 a, med anledning af åtskilliga förslag angående de kongl. teatrarne;

n:o 56, angående anslag till inlösen af 500 exemplar af en öfversigt af riksdagsförhandlingarna åren 1867—1887;

n:o 57, i anledning af väckta motioner i fråga om användande af de medel, som inflyta genom tull på lifsmedel m. m.; och

n:o 58, med anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående inköp för statens räkning af Åkers krutbruk.

Upplästes och godkändes lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 41, angående ändringar i skiftesstadgan den 9 november 1866;

n:o 42, med förslag till lag angående ändrad lydelse af § 7 i förordningen angående sparbanker den 1 oktober 1875;

n:o 43, angående ändrade föreskrifter i fråga om arfvode för konkursbos förvaltning; samt

n:o 44, angående tiden för inträdet af kommunal rösträtt, då denna utöfvas för fast egendom.

Föredrogs, men bordlades å nyo, på flere ledamöters begäran, sammansatta stats- och bankouts-kottets under gårdagen bordlagda utlåtande n:o 5.

Förslag till voteringspropositioner rörande tullbevilningen. Föredrogs och företogs punktvis till afgörande bevillningsutskottets nästlidne dag bordlagda memorial n:o 12, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande åtskilliga punkter af utskottets beträffande n:o 8, angående ännu oafgjorda delar af tullbevilningen.

1—4 punkterna.

De föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

5 punkten.

Herr Forssman: I fråga om »klöfverfrö» hafva båda kamrarne fattat öfverensstämmande beslut, men på olika sätt, så till vida att Andra Kammaren för sin del beslutit, att ordet »klöfverfrö» skulle läggas till i första passus af utskottets hemställan, hvarigenom denna skulle lyda:

»att hamp-, lin-, raps- och roffrö samt klöfverfrö skulle förklaras fria från tull;»

Första Kammaren har fattat samma beslut, men på annat sätt, derigenom att kammaren afslagit 4:de passus i samma punkt som lyder:

»att för klöfver- och andra slag af frö, ej specificerade, måtte bestämmas en tull af 15 öre;»

Nu har bevillningsutskottet vid behandlingen af dessa beslut stält dem emot hvarandra såsom öffigt och riktigt är. Utskottet har äfven i sjunde punkten stält emot hvarandra de fattade besluten. Men nu skulle kunna inträffa att, om kamrarne beslöte bifalla ja-propositionen i femte punkten och tillika bifalla ja-propositionen i sjunde punkten, klöfverfrö blefve belagdt med en tull af 15 öre, ehuru båda kamrarne beslutit, att det skulle vara tullfritt, ty bifall till ja-propositionen i sjunde punkten innebure att klöfverfrö skulle draga nämnda tullsats, då det nemligen icke specificerats i första punkten. På det att sådant icke måtte kunna inträffa, tillåter jag mig yrka återremiss af femte och sjunde punkterna för att bevillningsutskottet må vara i tillfälle att sätta upp en ny voteringsproposition; och då möjligt är att utskottet finner lämpligt att i stället för propositionerna i 5, 6 och 7 punkterna uppställa en enda voteringsproposition, tillåter jag mig yrka att äfven 6 punkten återremitteras.

Herr Reuterswärd: Jemte det jag instämmer i den siste ärade talarens yrkande om återremiss, ber jag att få upplysa derom att samma yrkande kommer att göras i Andra Kammaren samt att bevillningsutskottet har sammanträde kl. 3 e. m. i dag för att uppsätta ny voteringsproposition, så att denna punkt må kunna förekomma

vid den gemensamma voteringen på samma gång som de öfriga. Jag nämner detta, på det herrarne icke må tro att genom återremiss något uppehåll kommer att orsakas.

*Förslag till
voterings-
propositioner
rörande tull-
bevillningen.*

Efter härmed slutad öfverläggning visades den nu föredragna punkten åter till utskottet.

(Forts.)

6 punkten.

Herr Forssman: Jag anhåller att få yrka återremiss af den nu föredragna punkten.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, visades föreliggande punkt åter till utskottet.

7 punkten.

Herr Forssman: Jag yrkar, att punkten måtte återremitteras till utskottet.

Efter härmed slutad öfverläggning visades nu förevarande punkt åter till utskottet.

8—19 punkterna.

De föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

Efter föredragning af bevillningsutskottets under gårdagen bordlagda memorial n:o 13, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande 2 punkten af utskottets betänkande n:o 9, angående allmänna bevillningen, blef den i memorialet föreslagna voteringspropositionen godkänd.

Justerades ett protokollsutdrag rörande bevillningsutskottets nu genomgångna memorial n:is 12 och 13.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 28 och 30 sistlidne april bordlagda utlåtande n:o 49, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående aflöningsstat för tjenstepersonalen vid folkskolelärares pensionsinrättning m. m.

Mom. a).

Herr Boström Filip: Då jag låtit anteckna mig såsom reservant vid denna punkt af betänkandet, tillåter jag mig yttra några ord med afseende å de löneförmåner, som föreslagits för dessa tjenstemän. Jag får då säga att jag anser att en kamrerarelönen af 5,000

*Aflönings-
stat för tjen-
stepersona-
len vid folk-
skolelärares
pensionsin-
rättning
m. m.*

Aflönings-
stat för tjen-
stepersona-
len vid folk-
skolelärnarnes
pensionsin-
rättning
m. m.

(Forts.)

kronor jemte ålderstillägg å 500 kronor är i allmänhet tillräcklig för en sådan tjänsteman, men jag tillåter mig fästa uppmärksamheten på att ifrågavarande kamrerare icke allenast uppfyller en kamrerares åligganden, utan äfven enligt arbetsordningen tjänstgör såsom verkställande direktör. Jag vill äfven fästa uppmärksamheten derpå att de kassor, som denne tjänsteman har under sin vård, uppgå till 8 å 9 millioner. Jag tror därför att lönen icke endast får beräknas efter de timmar, han är upptagen af kassans vård, utan äfven efter de kvalifikationer, en sådan tjänsteman bör innehafva. Hvad som under senare tiden passerat med afseende på sådana tjänstemän borde visa att man bör fästa stort afseende på att sådana kvalifikationer finnas hos desse tjänstemän.

Då nu emellertid de ifrågavarande tjänstemännen fått sina villkor så till vida förbättrade, att de fått rätt till pension för sig sjelfva och sina enkor och barn, tager jag för gifvet, att kammaren icke vill bifalla det af Kongl. Maj:t framställda förslag om lönetillökning för desse tjänstemän.

Min reservation innefattar också endast en punkt, den nemligen att den af Kongl. Maj:t begärda ökningen, 800 kronor, i expensmedelsanslaget blifvit af utskottet afstyrkt. Då detta ärende behandlades i sammansatta första och andra utgiftsafdelningen, hörde jag till dem, som bidrogo till beslutets fattande. Det står nemligen i den från kassan ingifna ansökningen att man befarade, att de hyresbelopp, som kassan hade beräknat från sin innehafvande egendom, skulle komma att i framtiden minskas. Man ansåg då inom afdelningen, att man icke kunde göra ett sådant tillägg, då en minskning endast *be-
farades*. Då jag emellertid förvånade mig, att detta hus icke skulle vara beroende af den nedsättning af hyrorna, som gjort sig gällande här i hufvudstaden, gjorde jag mig underrättad om förhållandet, och jag ber att få nämna att, då denna skrifvelse afläts från kassan i september 1887, trodde man att alla lägenheter skulle den 1 oktober uthyras. Så blef emellertid icke förhållandet. Under denna vinter har en våning, som betingade en hyra af 1,500 kronor, stått ledig. Då denna kassa oupphörligt växer och delegarne ökas, så är det gifvet, att expenserna i samma mån måste ökas, men här finnes ingen tillgång att betäcka utgifterna med. Jag tager för gifvet att under sådana förhållanden Kongl. Maj:t icke kan underlåta att på ett eller annat sätt utanordna dessa medel. Jag tror därför att det är riktigt, att kammaren beviljar dessa 800 kronor, hvarför jag tillåter mig yrka att anslaget till extra biträden bestämmes till 3,800 kronor i stället för af utskottet föreslagne 3,000 kronor.

Herr Gilljam: Såsom sjelf ledamot i den direktion, som har förvaltningen af folkskolelärnarnes pensionsinrättning, deras enke- och pupillkassa samt lärnarnes vid elementarläroverken enke- och pupillkassa under sin tillsyn, har jag naturligtvis en särskild anledning att instämma i den föregående talarens yrkande om bifall till hans reservation. Jag tror, att hvar och en, som tagit kännedom om Kongl. Maj:ts proposition och den deri innefattade framställningen från direktionen, skall medgifva, att direktionen på ett fullt tillfredsstäl-

lande sätt visat, i hvilken grad arbetet derinom vuxit och af hvilken ansvarsfull art det är. Jag ber att få erinra derom att delegarnes antal från år 1879, då arfvodesbeloppen för tjänstemännen senast bestämdes, till 1886 ökats från 7,818 till 9,833, eller med 38,8 procent, att under samma tid de årliga pensioneringssummorna stigit från 241,176 kronor 50 öre till 447,759 kronor 21 öre, eller med 85,6 procent, hvartill under innevarande år, efter hvad för några dagar sedan visade sig, kommit en ytterligare tillväxt, så att beloppet nu uppgår till nära en half million, samt slutligen att fondernas belopp under ifrågavarande period ökats från 3,309,371 kronor 24 öre till 3,219,744 kronor 82 öre, eller med 148,3 procent. Direktionen har också tydligt ådagalagt, att dessa kassors tjänstemän varit jämförelsevis sämre aflönade än andra motsvarande och likartade kassors. Det har i allmänhet iakttagits en mycket stor sparsamhet inom nämnda inrättnings förvaltning, hvarför man också lyckats att under den första tiden, då arbetet icke var så omfattande, göra rätt betydande besparingar på förvaltningsanslaget.

Att direktionens framställning varit befogad, synes deraf, att Kongl. Maj:t nästan i allt bifallit densamma, och jemväl statsutskottet har i väsentliga delar biträdt den, ehuru visserligen utskottet, på samma gång det beviljat de för tjänstemännen begärda ålderstilläggen, tagit bort motsvarande belopp från den egentliga lönen. Derutinnan lär väl icke någon ändring för tillfället vara att hoppas, men så mycket mer påräknar jag, att kammaren skall behjerta direktionens begäran, att till sitt förfogande få nu omhandlade ökning af anslaget till expenser m. m. på 800 kronor. Direktionen anser detta belopp alldeles nödvändigt för att kunna på ett tillräckligt skyndsamt, betryggande och ändamålsenligt sätt sköta ärendena, och utan detsamma skulle den stanna i förlägenhet för anskaffandet till och med af nödiga inventarier och annan materiel, som kan behövas.

Det är ock en något besvärad ställning direktionen får derigenom, att den nödgats först ålägga sina tjänstemän ökad arbete, utan att derefter kunna låta dem komma i åtnjutande af den ökade aflöning både direktionen och Kongl. Maj:t ansett lämplig. Direktionen bör då åtminstone kunna påräkna att blifva i stånd att lätta tjänstemännens arbete derigenom, att den kunde få något mera hjälp till anställande af extra biträden, hvilka dessutom äfven af andra skäl äro behöfliga.

Den begärda summan är oerhördt måttlig och det är dessutom icke fråga om något nytt anslag. Hade direktionens begäran om att få använda 2,000 kronor blifvit beviljad, hade något särskildt anslag ändock icke behöfts, ty disponibla medel finnas, som uppkommit genom föregående års besparingar. Under de första åren uppgingo besparingarna till ganska betydliga belopp för hvarje år, och utgjorde dessa besparingar vid 1887 års slut, 32,800 kronor 74 öre; med ränta, beräknad efter $4\frac{1}{2}$ procent, uppgå de till 54,625 kronor 9 öre. Det är nu en ringa och obetydlig del af dessa besparingsmedel, som direktionen anhållit att få fritt disponera för förvaltningens expenser.

Jag anhåller, på de af mig anförda skälen, att kammaren måtte lemna sitt bifall till reservantens framställda yrkande.

Aflöningsstat för tjänstepersonalen vid folkskolelärares pensionsinrättning m. m.
(Forts.)

Aflönings-
stat för tjen-
stepersona-
len vid folk-
skolelärares
pensions-
inrättning
m. m.

(Forts.)

Friherre Leijonhufvud: Jag skall icke framställa något yrkande, utan blott meddela, att då frågan behandlades på afdelningen inom utskottet, trodde man, att det icke var så farligt med det af direktionen förespeglade förhållande, att hyresbeloppen för dess fastighet skulle i väsentligare mån sjunka. Det visade sig sedermera, att en sådan sjunkning egt rum, men då ärendet kom till utskottet, gjorde sig der den uppfattningen gällande, att om det skulle uppstå en brist på ifrågavarande summa, skulle säkerligen det icke fattas Kongl. Maj:t medel att betäcka bristen.

Jag har, såsom nämndt, intet yrkande.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr greffen och talmannen, att i afseende på det föredragna momentet endast yrkats, af herr *Boström, Filip*, att utskottets deri gjorda hemställan skulle bifallas med den ändring, att anslaget till extra biträden, renskrifning, ved, ljus, städning, skrifmaterialier m. m., i enlighet med Kongl. Maj:ts förslag, bestämdes till 3,800 kronor.

Härefter gjordes propositioner, först på godkännande af utskottets ifrågavarande hemställan i oförändradt skick och vidare på bifall till nyssnämnda yrkande, hvilken senare proposition förklarades vara med öfvervägande ja besvarad.

Mom. b) och c).

Biföllos.

Föredrogos å nyo och biföllos statsutskottets den 28 och 30 sistlidne april bordlagda utlåtanden:

n:o 50, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition i fråga om beredande af tryggad besittningsrätt åt innehafvare af vissa å kronans utarrenderade egendomar befintliga lägenheter; och

n:o 51, angående statsbidrag för ny reglering af Luleå stad i följd af den år 1887 staden öfvergångna brand.

Föredrogos å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 28 och 30 nästlidne april bordlagda utlåtande n:o 52, i anledning af Kongl. Maj:ts propositioner angående anslag till inrättande af en tvångsarbetsanstalt vid Svartsjö samt angående vissa vilkor för Svartsjö slottsbyggnads jemte åtskilliga andra lägenheters upplåtande för nämnda ändamål.

Mom. a).

Anslag till
en tvångs-
arbetsanstalt
vid Svartsjö
för lös-
drifvare.

Friherre Klinckowström: Med åberopande af de skäl, som jag vid den kongl. propositionens remiss till statsutskottet i denna kammare afgaf för yrkande på afslag å den nådiga propositionen,

vill jag här nämna, att den behandling, som har kommit frågan till del i statsutskottet, i ingen mån har rubbat mina skäl mot utskottets förslag. Det är endast i ett afscende, som mina skäl äro till en del förfallna, nemligen så till vida, som Riksdagen sedan dess, såsom bekant, har fattat det beslutet, att en fästningsartilleribataljon skall organiseras och förläggas på Vaxholm—Oscar—Fredriksborg. Men hvad deremot sjelfva frågan om att förlägga denna tvångsarbetsanstalt vid Svartsjö beträffar, så har jag icke kunnat finna i det föreliggande statsutskottets betänkande några skäl, hvarför den just der skulle förläggas. Om man ser på den redogörelse, som blifvit lemnad af statsutskottet, innan utskottet sjelf ordat om frågan, så finner man, att det anslag å 200,000 kronor, som Kongl. Maj:t begärt, efter all anledning att döma, är för litet. Det fordras ganska mycket, efter min åsigt, för att åstadkomma de byggnader, som, utan att taga i beräkning den nuvarande slottsbyggnaden, erfordras för alla de förhållanden, som här komma i fråga. Genomgår jag på pag. 5 i statsutskottets betänkande de uppgifter, som af en arkitekt blifvit lemnade öfver de nya byggnader, hvilka erfordras för denna anstalts anläggande vid Svartsjö, så finner jag der många andra byggnader, hvilka alls icke blifvit ihågkomna i förslaget. När man förlägger på slättlandet en tvångsarbetsanstalt för mellan 300 och 400 personer, så fordras nödvändigt en ganska betydlig bevakning af trupper för densamma, såvida icke rymningar och en mängd oordningar inom den landsbygd, som gränsar till denna anstalt, skola föranledas. Herrarne finna på pag. 5, der de byggnader uppräknas, hvilka det skulle ifrågakomma att nybygga, icke några logement för den truppstyrka, som erfordras. Sådana finnas upptagna endast för gifta underofficerare, hvarjemte förekomma vakt- och arrestrum med expeditionslokaler samt bostäder för befäl och underbefäl jemte tjänstemän. Jag ser icke några kasernlogement för trupper, och dock fordras det icke så obetydligt af trupper för dessa tvångsarbetare, så mycket hellre som de måste arbeta under bar himmel en stor del af året. Icke heller finner jag några omgifningsmurar omkring hela detta etablissement, hvarförutan det blir omöjligt att hålla arbetarne qvar.

Utskottet har, i motsats mot Kongl. Maj:t funnit, att en del af parken, som i den kongl. propositionen ansågs icke böra tagas i anspråk, dock bör tagas i anspråk för denna anstalt. Härom yttras på pag. 8: »dock vill utskottet, som med anledning af förevarande proposition besökt Svartsjö, dervid uttala önskvärdheten af att jemväl en del af den intill slottet belägna parken må till den ifrågasatta fängvårdsanstalten upplätas». Jag hoppas, att åtminstone icke den historiskt märkvärdiga marmorgrupp, som förevigar vårt deltagande i trettioåriga kriget, måtte inbegripas i den del af parken, som nu skall upplätas åt fängvården. Jag har visserligen med ledsnad sett, att icke någon reservation förekommer i denna fråga, det gör, att jag har icke någon förhoppning att vinna något med detta mitt uppträdande, men, trogen min grundsats, att när jag finner något origtigt eller oförmånligt, motsätta mig sådant, det må bära eller brista, yrkar jag på nu anförda skäl för närvarande afslag å den föredragna punkten, så mycket hellre, som jag icke kan finna annat, än att, om Kongl.

*Anslag till
en tvångs-
arbetsanstalt
vid Svartsjö
för los-
drifvare.
(Forts.)*

Anslag till en tvångsarbetsanstalt vid Svartsjö för lösdrivare.
(Forts.)

Maj:t vill söka en annan plats för denna anstalt, så kan han mycket lätt finna en sådan, och behöfver då icke förlägga anstalten till en plats, som är känd för sina historiska minnen, som är tätt bebyggd, och som med hänsyn till sina omgifningar i flera afseenden icke är att förorda. Jag tror, att en säkrare plats för bevakningen och en bättre både från byggnadsfrågans synpunkt, och i ekonomiskt hänseende, hade kunnat finnas än Svartsjö slott.

Jag yrkar fortfarande afslag å utskottets hemställan.

Friherre Leijonhufvud: Jag förstår mycket väl, att det kan vara en viss motvilja mot att använda ett kongl. slott till inhysande af sådana personer, hvilka visserligen icke äro brottslingar, men som dock under tvång arbeta. Men å andra sidan måste saken ses praktiskt. Man erkänner, att detta slott, efter allt att döma, snart öfvergår till en ruin. Detta gör, att jag tror det vara skäl att uppoffra de historiska minnena, och låta de praktiska intressena tala. Man behöfver en anstalt, der sådana personer kunna inhysas, och det är af vigt, att den ligger i närheten af Stockholm, hvarifrån de fleste komma. Enligt fångvårdsstyrelsens uppgifter är det mer än $\frac{2}{3}$ -delar af de vid Vaxholm förlagda tvångsarbetsfångarne, som kommit direkt från Stockholm. En lång transport skulle betydligt öka kostnaderna, i synnerhet som dessa fångar icke kunna resa såsom vanliga passagerare, utan måste åtföljas af bevakning. Hvad angår friherre Klinckowströms yttrande om bevakning af trupper, så vet friherre Klinckowström förmodligen, att dessa fångar icke numera bevakas af trupper, den metoden är uppgifven för länge sedan, och bevakningen skötes nu af några vaktmästare och fångknektar till ett ganska ringa antal. Under en del arbeten äro fångarne instängda, men då de t. ex. äro sysselsatta med stenbrytning, kunna de icke hållas instängda, och åtföljas då af den nämnda fångbevakningen. De äro för öfrigt icke så farliga, dessa fångar, det ser man deraf, att man haft sådana förlagda vid Borghamn nu i 30 till 40 år utan att befolkningen i trakten haft någon olägenhet deraf.

Hvad beträffar den del af slottsparken, hvarom fråga är, vill jag nämna, att den utgör blott en smal remsa. Det går en kanal helt nära slottet, och denna remsa ligger emellan kanalen och slottet samt behöfver knappast räknas till parken.

Jag har icke något annat att föreslå, än bifall till Kongl. Maj:ts förslag. Om jag också icke är så särdeles förtjust deri, så ser jag dock intet skäl att afslå förslaget.

Friherre af Ugglas: Det förefaller mig, som om det borde vara synnerligen talande skäl, hvilka skulle kunna bestämma oss för, att förlägga en tvångsarbetsanstalt vid Svartsjö, och jag har, oaktadt jag med uppmärksamhet genomläst Kongl. Maj:ts proposition och statsutskottets betänkande, icke kunnat finna, att de der anförda skälen äro så synnerligen talande. Först och främst är uppenbart, att förläggandet af en tvångsarbetsanstalt för 350 lösdrivare i en tätt bebyggd trakt, utan möjlighet att vid behof få hastig handräckning, kan medföra för befolkningen i orten ganska stora obehag. Men jag

vill erkänna, att enskilda intressen måste vika för det allmänna, om dess kraf är fullt berättigadt, men det synes mig här icke vara förhållandet. I den kongl. propositionen uppgifves, att fängvårdsstyrelsen vid besök på stället »funnit detsamma väl lämpa sig för anordnande derstädes af en större tvångsarbetsanstalt. Det vore beläget $2\frac{3}{4}$ mil landvägen från hufvudstaden, med hvilken under seglations-tiden daglig ångbåtsförbindelse egde rum, och när Stockholms stads under byggnad varande jernväg i slutet af detta år blefve färdig till den midt öfver den smala fjärden belägna egendomen Riddersvik, kunde medelst denna jernväg och ångfärja en lätt förbindelse *hela året* om ävägbringas mellan Svartsjö och Stockholm». Detta måtte bero på något missförstånd, emedan i samma ögonblick, som Mälaren lagt sig, är förbindelsen med ångfärjan afbruten. Någon trafik med ångfärja kan då icke ega rum, åtminstone ej utan stora kostnader, utan resultatet blir, att under åtta månader af året är kommunikationen ganska lätt i följd af den dagliga ångbåtsförbindelsen, men under de återstående 4 månaderna är kommunikationen dålig och kan icke bestridas på annat sätt, än medelst det gamla fortskaffningsmedlet, med begagnande af landsvägen, så vida man icke vill föra fångarne till Riddersvik och derifrån låta dem marschera först öfver isen och sedan öfver land. Det förefaller mig, som om detta ur det allmännas synpunkt icke vore särdeles tilltalande, och jag vill nämna, att det är just under vintermånaderna, som dessa anstalter äro mest trafikerade. Så till exempel hafva här i Stockholm från oktober månad nästlidna år till denna dag 174 ostraffade lösdrivvare blifvit dömda till allmänt arbete, och dessa är det just, som skulle öfverflyttas till Svartsjö. Om jag nu tager bort oktober och november månader, under hvilka ångbåtskommunikation egt rum, så blir det i allt fall från Stockholm öfver 100 personer, för hvilka man måste begagna de andra fortskaffningsmedlen. Vidare säger man, att det vid Svartsjö är lätt tillgång till arbete med huggning och brytning af sten. Ja, det vågar jag påstå, att det skall icke vara svårt att öfver allt i landet finna tillfälle till sådant arbete. Då således detta förslag ur allmän synpunkt icke är förenadt med några stora fördelar, så tycker jag, att man bör fästa något afseende vid de svårigheter, som för de enskilde naturligen komma att uppstå, i fall man i denna, långt från Stockholm belägna och tätt bebyggda trakt förlägger 350 lösdrivvare. De äro visserligen icke straffade, men hvar och en känner, att de äro icke så synnerligen pålitliga. Jag tycker således, att det skulle vara önskvärdt, i fall man försökte se till, huruvida icke något annat ställe inom Sverige skulle kunna finnas lämpligt för ifrågavarande ändamål, och det förefaller mig, som om friherre Klinckowströms vid remissen till utskottet uppgifna förslag att förlägga denna anstalt till Marstrand eller Elfsnäs skulle förtjena att tagas i öfvervägande. Det förra stället, såsom en öfvergifven fästning, skulle, synes mig, kunna vara särdeles lämpligt, åtminstone borde väl förhållandet undersökas, innan man förlägger en sådan anstalt i en tätt befolkad ort.

Den siste ärade talaren ansåg förslaget vara praktiskt därför, att om det icke kom till stånd, Svartsjö slott snart skulle förfalla till en ruin. Ja, det vill jag erkänna, att slottet blir repareradt, men icke

Anslag till en tvångsarbetsanstalt vid Svartsjö för lösdrivvare.
(Forts.)

Anslag till en tvångsarbetsanstalt vid Svartsjö för lösdrifvare. (Forts.)

skall man väl därför inrymma deri något, som för öfrigt är ganska betänkligt.

Jag har yttrat de betänkligheter, jag hyser, och ehuru jag, lika med friherre Klinckowström, förmodar, att, då ingen reserverat sig mot utskottets förslag, någon utsigt icke förefinnes till en annan utgång, förenar jag mig likväl med friherre Klinckowström i hans yrkande om afslag å utskottets förslag.

Herr Wieselgren: Det kan ju icke nekas, att det ligger något vemodigt i att ett gammalt slott, hvars namn vuxit in i vår historia, skall ifrågasättas till användning för ett ändamål, hvilket de allra fleste anse för att vara någonting motbjudande, något, som, på grund af det »material», kring hvilket det rör sig, uppfattas såsom långt under hvad som anstår ett slott. Det är, när man rätt sätter sig in uti saken, något ganska naturligt: ty vi hafva dock alla en viss benägenhet för, att se det stora här i verlden fortfarande stort, och det ligger något nedslående i att se det, som en gång varit högt, nedsjunka från denna sin ståndpunkt för att stanna på en lägre. Jag vågar verkligen förklara att i detta fall knappast någon väl kan känna varmare och lifligare än jag; men då den föregående talaren yttrade, att han i fråga om det förslag, som nu föreligger till kammarens pröfning, hade funnit de *praktiska* skälen öfvervägande, så ber jag att få instämna med honom. Det är de praktiska skälen, som hafva bestämt äfven den andel i frågans behandling, jag haft, och det är de praktiska skälen, som i dag skola komma att bestämma mitt votum. Jag kan ju icke neka, att när jag själf på stället gick i dessa gemak, hvilka på ritningen äro utmärkta såsom hertig Carls rum, prinsessan Sofia Albertinas sängkammare, o. s. v., så föreföll mig icke just tilltalande den tanken, att jag skulle inkomma med ett förslag till Kongl. Maj:t att här inrymma några hundra man af det slag, som lagen nämner med det mindre vackra namnet »lösdrifvare». Men jag vill dock bedja kammaren fästa uppmärksamhet vid det förhållandet, att dessa lösdrifvare dock äro något annat och mera, än hvad detta fula namn antyder; de äro nemligen *menniskor*, och de hafva såsom sådana en mycket högre valör, än äfven de största historiska minnen. Inom den lösdrifvare, som står der i sin trasiga rock eländig och motbjudande, bor dock en odödlig själ; och kan denna, genom någon uppoffring af de stora minnenas kraf, räddas eller bättras, så tror jag, att sagda minnen böra med hänsyn äfven till honom taga andra rummet, låt också vara att mängden fattar sitt beslut härom med en känsla af vemod eller kanske i en mer eller mindre upprörd sinnesstämning. Hvad jag dock ber de herrar ledamöter af kammaren, som hafva särskild känsla för våra historiska minnen, betänka, det är, att de »stora» historiska minnen, som röra sig kring Svartsjö slott, dock icke äro förknippade med den byggnad, som nu uppbär detta namn. Det gamla slottet har blifvit härjadt af elden och deraf finnes nu icke sten på sten. Det slott, som nu står der, är ju blott från förra århundradet, och de minnen, som dermed äro förknippade från tredje Gustafs dagar, de äro heller icke så »stora», de äro tvärtom sådana, att man helst förbigår dem. Kanske ligger det ock en Nemesis deri,

att då Gustaf III sjelf icke hade större vördnad för vissa af våra historiskt märkvärdiga slott än att han kunde i dem inrymma kronobrännerier, så skulle han nu kunna få se Svartsjö slotts gemak öppnande för bränvinets offer. Ty, mine herrar, de äro dock icke några »ogerningsmän», desse försvarslöse, de äro icke brottslingar, de äro, som jag en gång förut anmärkt, samhällets olycksbarn, och detta på grund deraf, att de haft en svag karakter och därför ej mågtat motstå utan fallit offer för frestelser, som i vårt land äro lagliga. Om man går från man till man bland alla dessa hundratal, skall man på frågan om anledningen till deras förolyckande helt visst få samma svar, som jag så ofta fått, att det är bränvinet, som störtat dem.

Af en rapport, som vid något tillfälle lemnats mig af chefen för kronoarbetareskorpsen vid Vaxholm, har jag funnit, att af 294 derstädes då förvarade lösdrivvare voro 197 komma direkt från Stockholm. Tro herrarne, att det är 197 stockholmsbarn? I så fall tro herrarne icke rätt; de äro i de flesta fall landsbygdens barn, som kommit hit i syfte att få arbete, och kanske också i början fått det, men sedan allt mer och mer eftersatt arbetet för den inbjudande vistelsen på Stockholms krogar. Allt mera påverkade af den vara, som der utskänkes, hafva de blifvit allt mindre benägna, allt mera omöjliga för arbete; drivvande på gatorna utan sysselsättning och uppehälle, hafva de slutligen blifvit anhållna af ordningsmagten och behandlade såsom lösdrivvare. Det är, som sagdt, svaga viljor, som råkat ut för starka frestelser, och det är sedan de dukat under för dessa, som de ädömts tvångsarbete. De äro i allmänhet personer, som man icke behöfver frukta för; jag vågar i det fallet åberopa de personer, som mest haft med dem att göra. De äro beskedligt folk, *såvidt* man blott kan hålla dem från bränvinet; ty det gör ju öfverallt slut på all säkerhet. Men just detta förhållande gör, att det är af stor vikt att icke förlägga dem i en stad; och jag skall bedja, att till redan anförda skälen mot Marstrand få lägga, att det skulle blifva omöjligt att der, så nära Marstrandskrogen, förhindra insmuggling af bränvin, lika omöjligt, som det varit i Vaxholm. Men här på landet är det möjligt.

Hvad beträffar faran för rymningar, och då en talare anmärkte såsom ett fel, att han icke funnit några »kaserner för trupper» anordnade på ritningen, ber jag att få erinra om, att den tid, när man bevakade desse lösdrivvare med »trupper», längesedan är förbi. Bevakningen på Vaxholm, såsom redan erinrats af den föregående talareren, utöfvas af en handfull underofficerare. Men den bevakning, som här torde ifrågakomma blir mycket större. Jemte nödigt befäl och underbefäl kommer nemligen ett antal vaktkonstaplar, som naturligtvis föreslås tillräckligt stort, att omhänderhafva tvångsarbetspersonals bevakning.

Jag tror emellertid, att man i sina farhågor för befolkningen i trakten gått till verklig öfverdrift. Om rymningar skulle inträffa, — och jag är långt ifrån att bestrida möjligheten af, att sådana ju kunna komma att ega rum, — så försäkrar jag herrarne, att rymmarerna icke ett ögonblick skall stanna på platsen, icke af den vackra naturen, af traktens utsigter eller andra behag skall lockas att utöf-

*Anslag till
en tvångs-
arbetsanstalt
vid Svartsjö
för lös-
drivvare.*
(Forts.)

Anslag till
en tvångs-
arbetsanstalt
vid Svartsjö
för lös-
drifvare.
(Forts.)

ver det minsta möjliga förlänga sin dervaro, utan han skall med största skyndsamhet fullfölja sin flykt för att snarast möjligt nå Stockholm — och dess krogar. Det är *dess*, som skola blifva den magnet, som drager honom till sig; på dem skall han styra kursen. Erfarenheten har tillräckligt ofta visat det. När någon rymning skett från Vaxholm, vet man alltid hvar man skall söka rymmaren; i nio fall af tio får Stockholmspolisen inom några dagar tag på honom på det ena eller andra af hufvudstadens utskänkingsställen.

Ett annat skäl mot bifall till utskottets hemställan har anförts af en högt ärad talare; han har påpekat att det ligger ett vattendrag mellan Riddersvik och Svartsjö, hvadan, om ishinder skulle uppstå för ångfärjans gång, den möjlighet, som fångvårdsstyrelsen framhållit för fångarnes transport, vore aldeles förbi. Han var dock nog snäll att på samma gång gifva mig svaret vid handen; ty han erinrade, att, när isen ligger, kan man gå på den; och jag tror, att denna isbro kan lika väl bära en flock lösdrijfvere från Riddersvik till Svartsjö, som dylika isbroar förr burit svenska trupper mellan öar, längre aflägsna från hvarandra än Svartsjö från fastlandet. Det argumentet förlorar också enligt mitt förmenande icke så litet i betydelse, när man erinrar sig, att det förhållande, som här påpekats, är detsamma, som nu eger rum i fråga om lösdrijfvartransporterna från Stockholm till Vaxholm. Dessa 170 personer, som den ärade talaren omnämnde, hafva ju verkligen, för så vidt de blifvit forslade från Stockholm till Vaxholm under den tid på året, då sjöfarten varit stängd, forslats dit på landsväg och säkerligen med mycket större kostnad, än som kan ifrågakomma för en transport till Svartsjö, dit största delen af vägen kan tillryggaläggas på jernväg till Riddersvik. Jag tror således, att det argumentet icke bör tillmätas så stor betydelse.

Vidare vill jag påpeka, att om det också är en sanning, att »sten» finnes öfverallt, lika väl på andra ställen i landet som vid Svartsjö, så är dock stenens beskaffenhet olika i olika delar af landet; och ehuru jag sjelf icke är i det afseendet sakkunnig, så ber jag få nämna att en sakkunnig man, vid besigtigande af graniten vid Svartsjö, funnit den vara af ovanligt vacker beskaffenhet. Jag tror därför icke, att det bör blifva svårt för fångvårdsstyrelsen att *der* i berörda afseende tillgodogöra sig fångarnes arbetskraft; men icke lär det lyckas *öfverallt* der det finnes »sten».

Om nu ock till en början det må vara så, att befolkningen i trakten i denna arbetsanstalts förläggande dit skall se en fara och en olägenhet, tror jag dock den tid icke skall vara synnerligen aflägsen, när den i dessa arma stackare, så ofta föremål för allmänt förakt i stället för medlidande, såsom de borde vara, när den, säger jag, i dessa skall se en välsignelse för trakten; och jag grundar denna min förutsägelse på det förhållandet, att efter hvad jag hört uppgifvas, denna trakt, såsom mycket vattensjuk, lider af flere andra olägenheter, som vållas af igengrodda vattendrag. Det är emellertid en tanke långt ifrån främmande för fångvårdsstyrelsen, att använda dessa lösdrijfverars arbetskrafter äfven till att ånyo upptaga dessa vattendrag. Om genom vattnets återställda circulation trakten befrias från de febrar, som nu sägas härja der, torde väl denna fördel många gånger upp-

våga den efter min tro temligen lilla olägenhet, som kan ligga deruti att man i sitt granskap får en anstalt, som inom sig hyser 3 till 400 tvångsarbetare.

Jag är icke nog naiv att vilja påstå Svartsjö vara den bästa möjliga plats för en tvångsarbetsanstalt, eller att det icke skulle finnas någon bättre plats att välja. Någon sådan föreställning har jag icke velat bibringa kammaren. När fängvårdsstyrelsen tog initiativ i saken, utgick den icke från den åsigten, att man borde föreslå den bästa möjliga plats i landet, utan att man borde föreslå den, som med minsta uppoffring kunde erhållas och som dock lemnade utsigt å tillräckligt tillfredsställande resultat. Jag tror, att det är en ganska stor pekuniär fördel, som genom konungens medgifvande att återlemnna Svartsjö beredes det allmänna; det är det äfven nu icke minst derigenom, att transportkostnaden till anstalten bör blifva så jemförelsevis liten. Om en tvångsarbetsanstalt skulle förläggas på en längre bort belägen ort, så blefve utgifterna för de dömdes transporterande härifrån Stockholm och längre norrifrån, vare sig till vestkusten eller södra Sverige, så betydande, att jag icke tvekar påstå, att *da* med rätta mot vederbörande skulle hafva rigtats den anklagelsen, att de på ett långt ifrån tillbörligt sätt hade tagit statens tillgångar i anspråk.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr vice talmannen: Då de två talare, som uppträdt mot bifall till Kongl. Maj:ts proposition, särskildt fäst sig vid, att icke någon reservation åtföljer detta betänkande, så anhåller jag att få tillkännagifva, att jag icke var närvarande i utskottet, då betänkandet der afgjordes, och att detta är orsaken, att jag icke kunnat reservera mig deremot. På de af friherre af Ugglas anförda skäl anhåller äfven jag om afslag å den nu föredragna punkten och jag kan icke föreställa mig, att det icke skulle vara skäl att underkasta frågan en ytterligare utredning för att om möjligt finna en annan lämpligare och bättre plats för ändamålet. Är det så, att det är alldeles omöjligt i detta stora land, då får man ju underkasta sig hvad här är föreslaget, men innan man i det afseendet åtminstone kommit till någon visshet på grund af en bättre utredning, kan jag icke finna något skäl till bifall, och jag anhåller därför om afslag å utskottets hemställan.

Herr grefven och talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 7 e. m.

Friherre Klinckowström: Det är med afseende på det yttrande, som herr Wieselgren nyss haft rörande denna fråga, som jag för andra gången begärt ordet. Jag kan visserligen förstå, att detta hans yttrande var afsedt att fånga den känsla af mensklighet och barmhertighet, som jag är öfvertygad att hvar och en af denna kammares ledamöter i fullt mått delar, men derom är nu alls icke fråga. Herr Wieselgren har i denna del af sitt yttrande alldeles skjutit öfver målet, ty för mig är det ofattligt, att dessa beklagansvärda medlemmar af samhället icke lika väl på hvilket annat ställe i landet, der

Anslag till en tvångsarbetsanstalt vid Svartsjö för losdrifvare.
(Forts.)

*Anslag till
en tvångsar-
betsanstalt
vid Svartsjö
för lös-
drifvare.*

Forts.)

tjenliga anordningar för deras uppehåll och arbete äro vidtagna, skola kunna förbättras för att åter inträda i samhällslifvet från det tvångsarbete, som dem af lagen blifvit ålagdt. Hela denna del af yttrandet hör således alls icke hit. Här är frågan, såsom den siste ärade talaren påpekade, huruvida den plats, som nu har af Kongl. Maj:t blifvit föreslagen, äfvensom af statsutskottet tillstyrkt, är den rätta och tjenligaste för denna anstalt. Derom kan jag icke annat än tvifla och jag är glad att se, att åtskilliga andra talare i denna kammare nu dela denna min förmodan. Mig tyckes verkligen, att frågan är nog vigtig för att behöfva en utredning och då statsutskottet ansett sig kunna med nio rader, säger nio rader, mine herrar, verkställa denna utredning, finner jag verkligen, att frågan bör kunna anstå till en annan tid.

Man säger visserligen, att denna förflyttning nu skulle vara så angelägen, men, mine herrar, visserligen har Riksdagen nu beviljat anslag till en fästningsartilleribataljon på Oskar-Fredriksborg, men det går en rund tid åt, innan en sådan blir organiserad, och om denna fråga, nu väckt i Riksdagens sista timme, skulle blifva uppskjuten till en annan riksdag, så kan jag icke se annat än, att frågan i sin helhet skulle derpå betydligt vinna.

Jag slutar med att, med afseende på att vi skulle öfverlemnna Svartsjö slott med dess stora historiska minnen, dels uti den nuvarande byggningen förvarade, dels sedan medeltiden på denna plats förvarade, påminna kammaren om en stor historieforskares yttrande, att det folk är icke värdt att fortlefva, som ringaktar sina historiska minnen.

Jag yrkar fortfarande afslag.

Herr statsrådet, friherre von Essen: Den siste talaren yttrade, att denna fråga fått nog liten utredning, då statsutskottet med endast nio rader affärdat densamma. Dervid torde man kanske kunna säga, att statsutskottet ansett, att frågan blifvit af vederbörande så utredd, att någon ytterligare utredning från utskottets sida icke behöfdes. Jag har icke någon skyldighet att vara talman för statsutskottet i detta fall, men har ansett mig kunna draga denna slutledning, och härmed anser jag mig ock hafva besvarat, hvad herr vice Talmannen behagade yttra, att han ansåg frågan för litet förberedd.

Det är icke heller min sak att i denna fråga tala till känslorna. Rösterna dela sig troligen på så sätt, att somliga anse förslaget vara stridande mot känslan för våra historiska minnen, under det att andra hufvudsakligen taga hänsyn till hvad som är praktiskt klokt och förmånligt. Jag tror icke, att man med praktiska skäl kan vinna bifall för detta förslag hos de förre och jag anser det därför icke nödvändigt eller gagna till något att tala till dem, som hafva en sådan bestämd känsla mot denna sak eller bestämd föresats att om fördelarne vore än så stora, dock icke bifalla förslaget, utan jag vill egentligen endast stärka deras åsigt, som hufvudsakligen fästa afseende vid att Svartsjö är en i många fall för ändamålet väl vald plats, men skall dock be att först få yttra ett par ord om de historiska minnena. Om man skulle välja något af de gamla slotten till ifråga-

varande ändamål, så kan mot hvilket som helst af dem göras den invändningen, att det är förknippadt med historiska minnen, i de flesta fall af kungliga personer, som bebott detsamma. Så har man t. ex. omnämnt Leckö slott, men äfven detta har sina historiska minnen. Men bland alla de slott, som finnas i Sverige och varit bebodda af våra hänsosfne konungar, så tror jag, att intet af dem är så litet kärt för oss som just Svartsjö slott. Der äro många minnen fästade, som icke äro behagliga.

Anslag till en tvångsarbetsanstalt vid Svartsjö för losdrifvare.
(Forts.)

Med afseende på den praktiska sidan så kan jag icke neka, att förslaget innebär en synnerligen lyckad anordning för ifrågavarande ändamål. Transportkostnaderna, som en talare nämnde, äro ju mindre dit, än till andra orter som kunna ifrågasättas, hvilket förhållande talar, så att säga, för den ekonomiska sidan af saken. Totalkostnaden för det hela är också betydligt billigare än hvad eljest skulle erfordras för en dylik anläggning. Det är också dessa förhållanden Hans Maj:t Konungen gjort afseende på, då han frivilligt afstått från sin rättighet, att för framtiden begagna Svartsjö slott, och säkerligen har detta skett i afsigt att gå till mötes Riksdagens önskan, att på billigaste sättet ordna denna sak, som det är synnerligen viktigt och nödvändigt att snart ordna.

Jag har föga att tillägga och vill endast uttrycka den önskan, att propositionen måtte af Riksdagen bifallas.

Friherre Leijonhufvud; Endast några ord. På Vaxholm lågo för 50 år sedan fästningsfångar, instängda i gamla fästningens hvalf, liksom de som då lågo på Marstrand. Att dessa hvalf voro otjenliga är ganska säkert och ett sådant instängande anses icke vidare öfverensstämma med nutidens humanitet. När fångarne flyttades derifrån, uppfördes på Rindö en af trä byggd kasern för deras behof. Efter några år brann denna kasern ned helt och hållet, och fångarne förlades sedan inne i fästningen, dels i några kasernrum, som sedermera behöfdes för artilleriets räkning, dels i Rindö redutt, dels i en gammal koponier, vid gamla Fredriksborg. Nu har artilleriet redan sedan några år begärt att återfå de lokaler, som uti Rindö redutt begagnas för de till tvångsarbete dömda, emedan de behöfvas dels för beväringsmanskapat, dels därför att der stå kanoner, hvarför trupper skola dit förläggas. Detta har varit en anledning, hvarför frågan om förflyttningen nu upptagits, och en annan har varit, att när nu jordarbetena på Rindö om ett par år upphöra, finnes ej längre någon sysselsättning för det stora antalet fångar.

Frågan om förflyttning af kronoarbetscorpsen har således blifvit väckt oberoende af frågan om fästningsartilleribataljonen och framlades äfven för Riksdagen, innan den senare var afgjord, men sedan denna bifallits, ökas behofvet af förflyttningen ännu mera.

Ett mindre antal af arbetscorpsen har jag begärt skulle få kvarstanna, emedan en del deraf kan användas till mindre reparationsarbeten, renhållning och dylikt, men större delen har ingen användning och inga bostäder, hvilket gör att frågan bör afgöras nu och icke längre uppskjutas.

*Anslag till
en tvångsar-
betsanstalt
vid Svartsjö
för lös-
drifvare.*
(Forts.)

Nu har det mycket riktigt sagts af chefen för fångvårdsstyrelsen, att det nog kan vara möjligt att finna en annan lokal, som vore lika lämplig som den föreslagna, men byggnadskostnaderna blifva i så fall mycket större. Här vid Svartsjö får man en mycket stor och solid byggnad, hvad sjelfva stommen beträffar, ty murarne äro bra och endast taket behöfver undergå reparation. Jag har gjort mig underrättad om saken af den arkitekt, som besigtigat byggnaden och den person som är fångvårdsstyrelsens biträde i byggnadsärenden, och deras åsigt var, att ett sådant etablissement, som nu skulle uppföras vid Svartsjö, annars skulle kosta en half million. Skilnaden gäller således dels tiden, när anstalten kan blifva färdig, dels 300,000 kronor. Med dessa 300,000 kronor kan man köpa Svartsjö fritt och finna en annan plats.

Det är dessa skäl, som tala för bifall. Utskottets motivering är kort, det är sant; anledningen dertill har redan blifvit antydd. Vi ansågo nemligen, att den utredning, som behöfdes, redan förefans i Kongl. Maj:ts proposition och då dessutom en del af statsutskottets ledamöter besökt Svartsjö, men icke funnit något skäl att afstyrka propositionen, så har jag intet betänkande att nu yrka bifall.

Friherre Klinckowström: Jag ber kammaren om ursäkt, att jag vågar för tredje gången begära ordet i denna fråga, men såväl herr chefens för finansdepartementet som den siste talarens yttrande har gifvit mig anledning dertill. Herr statsrådet har ansett sig befogad att till en del ursäktat utskottet, som icke vidare utredt frågan, dermed att han sade, att regeringen har lemnat en sådan utredning, att någon vidare icke erfordras. Jag vågar vara af motsatt åsigt. Regeringen har utredt frågan rörande Svartsjö slott, men har alls icke sökt verkställa någon utredning, huruvida det icke kunde vara förmånligare, att förlägga denna tvångsarbetsanstalt på annat ställe, och det är deraf frågan beror, derom, som herr vice talmannen nyss och äfven jag vågat yttra betänklighet, och det är därför viönska frågan ajournerad för närvarande.

Hvad beträffar den siste talarens yttrande, att Svartsjö slott är en god och solid byggnad, så påminner jag mig att för några riksdagar sedan, när jag framkommit med ett förslag att tills vidare och provisoriskt der förlägga blindinstitutet, till dess frågan om ny byggnad för detsamma hunne blifva afgjord, så svarade den dåvarande finansministern, eller också blef han det strax derefter, friherre Tamm, att Svartsjö slott såge ut som Visby ruiner. Så lät det den tiden. Nu är det en god och solid byggnad, och under de förflutna åren tror jag dock icke att något blifvit åtgjort för byggnadens underhåll.

Jag får fortfarande yrka afslag å betänkandet.

Efter härmed slutad öfverläggning gjorde herr grefven och talmannen enligt de derunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande moment hemställt och sedan på afslag derå, samt förklarade sig finna den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller mom. a) i statsutskottets utlåtande n:o 52, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås momentet.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—66;
Nej—35.

Mom. b).

Bifölls.

Föredrogs å nyo och bifölls statsutskottets den 28 och 30 sistlidne april bordlagda utlåtande n:o 53, med anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående fortsättande under år 1889 af arbetena på nya kasernetablissemment för Svea lifgarde och andra lifgardet m. m.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 28 och 30 nästlidne april bordlagda utlåtande n:o 54, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition i fråga om eftergift å 1887 års arrende för en del kronoegendomar samt om befrielse från utgifvande till kronan af vissa så kallade skilnadsarrenden äfvensom inom riksdagen väckta förslag i dithörande ämnen.

Mom. A).

Herr Lundeberg: Då jag icke kunnat biträda det slut, hvartill utskottet kommit i denna punkt, anhåller jag att i korthet få angifva några skäl därför.

Arrendemedlen utgöra, såsom redan är känt, en icke ringa del af statsinkomsterna. De belöpte sig år 1884 till 3,083,486 kronor, år 1885 till 3,297,514 kronor, år 1886 till 3,076,685 kronor och äro för år 1889 beräknade till 2 millioner 700,000 kronor.

Statens arrendatorer hafva naturligtvis icke, lika litet som andra jordbrukare, kunnat undgå att påverkas af de senaste årens dåliga

Första Kammarens Prot. 1888. N:o 36.

*Eftergift å
vissa krono-
arrenden.*

*Eftergift å
vissa krono-
arrenden.*
(Forts.)

konjunkturer, och ehuru jag icke af erfarenhet från mina trakter, der mycket få kronoarrenden finnas, vidare känner till ställningen, vet jag dock ganska väl, att i de trakter, der dylika arrenden äro mera allmänna, arrendatorerna under de sista åren delvis varit i mycket stort betryck. Med hänsyn härtill beslöt också 1887 års riksdag dels, att en nedsättning med 10 procent skulle få ske i 1886 års arrenden, och dels, att de arrendatorer, som sådant önskade, skulle få uppsäga sina arrenden att upphöra den 14 mars 1890. Denna uppsägningsrätt lärer under år 1887 hafva begagnats af 593 arrendatorer. I och med de beslut och de medgifvanden, som Riksdagen sålunda gjort, hafva dessa arrendatorer kommit i tillfälle att ordna sina arrende- och affärsförhållanden, om de så velat, och de hafva på detta sätt kommit i vida bättre ställning än deras yrkesbröder, de enskilda arrendatorerna, ja till och med i bättre ställning än innehafvarne af fast egendom, hvilka med sina tunga och ouppsägbara lån fortfarande hafva att kämpa mot de hårda tiderna och icke kunna hafva någon förhoppning om, att någon synnerlig förbättring genom någon slags eftergift i deras vilkor kan åstadkommas. Den eftergift, som kronoarrendatorerna genom Riksdagens nyssnämnda beslut fingo, utgjorde för år 1886 233,995 kronor 25 öre, en summa, som är ganska afsevärd, då det gäller besparingar för jordbruket. Då emellertid vid detta medgifvande bestämdt fästes det vilkor, att några ytterligare anspråk på nedsättning i arrendeafgiften endast undantagsvis borde för framtiden förekomma, och detta särskildt därför att de arrendatorer, som ej begagnat sig af uppsägningsrätten, icke kunde vara berättigade att vidare framställa några anspråk, framgår deraf tydligen, att Riksdagen i och med vidtagande af nämnda kraftiga åtgärd afsåg och ansåg, att denna fråga vore löst och icke mera skulle, åtminstone under den närmaste framtiden, åter få förekomma.

Frågan har emellertid kommit på tal igen, föranledd af arrendatorernas framställning, och då man säger dessa arrendatorer, att de kunnat uppsäga sina arrenden, om de icke varit nöjda med dem, så svaras, att sådana förhållanden kunnat föreligga, under hvilka en uppsägning varit liktydig med stor förlust, ja till och med ruin för dem, och att de sålunda icke kunnat begagna sig af den åtgärd, som varit dem medgifven. Det är visserligen sant, att sådana fall kunna inträffa. Men skola då dessa arrendatorer, därför att de arrendera kronans egendomar, vara berättigade till en undantagsställning framför andra arrendatorer och jordegare? Fins det någon befogenhet för dem att komma i en förmånsställning, som andra medborgare icke hafva?

Riksdagen har på bästa vis tillgodosett dem och försäjt dem i en sådan ställning att de hafva det bättre än deras yrkesbröder. Är det då rimligt, att man å nyo skall gifva dem ett företräde under tider och förhållanden, då så väl jordbruket som andra näringar arbeta under betryck? Jag tror det icke. Nu säger man visserligen, att samma skäl för en eftergift för 1887 års arrenden finnas, som gälde för 1886 års arrenden. Men om det också är en bedröflig sanning, att prisen för år 1887 icke varit bättre än för år 1886, så kvarstår dock det faktum, att så väl kvantiteten som kvaliteten af år 1887 erhållen säd varit

vida öfverlägsen skörden år 1886. Dessutom fins det en annan sak, som är ganska beaktansvärd. Man har nemligen sagt, och det kanske med full rätt, att denna nedsättning är en orättvisa på så sätt, att många arrendatorer, hvilka icke behöfva någon reduktion, emedan deras arrenden äro billiga och rimliga, ändock få denna reduktion, då andra deremot, som behöfva mera, icke blifva hjälpta med det nu lemnade medgifvandet, och att så måste vara, framgår ju tydligt deraf, att reduktionen skall gälla lika för alla, oberoende af arrende-kontraktens större eller mindre förmånlighet.

Dessa förhållanden synas, mig åtminstone, innebära, att Riksdagen i detta fall gjort hvad den kunnat och bort göra och kanske något mera, och jag kan icke se annat, än att det vore högst betänkligt, om vi ytterligare skulle fortgå på den beträdda vägen. Det skulle nemligen innebära, att den principen vore fastslagen, att kronoarrendatorerna alltid skulle ega att påräkna statens mellankomst i kritiska fall, hvilket åter skulle kunna medföra, att deras pretentioner slutligen blefve oss öfvermåttiga, äfvensom att kontrakt lättsinnigt inginges, då man alltid kunde hoppas, att, i fall de icke skulle vara tillfredsställande, arrendatorerna skulle kunna lösas från någon af sina förpligtelser. Jag tror, att det är orätt att fortgå på denna väg, och befarar, att deraf kan uppstå en ny grundskattefråga, lika svår att lösa som den gamla och kanske vådligare, då det här gäller en annan och mera rörlig klass än de besutne hemmansegarne.

Jag yrkar afslag på statsutskottets förslag i ifrågavarande punkt.

Grefve Sparre: I motsats till den föregående talaren, anhåller jag att få yrka bifall till statsutskottets nu föreliggande förslag.

Den ärade talaren erkände, att statens arrendatorer under de sista åren varit i stort betryck, hvarvid han tillade ordet »delvis», och deri hade han må hända rätt. Förhållandena äro ej öfver allt lika. Men jag tror, att man, vid bedömande af en sådan fråga som denna, icke bör utgå från undantagen, utan se till, huru förhållandena i allmänhet te sig, och då måste jag erkänna, att statens arrendatorer under de sista åren varit i stort betryck.

Han sade vidare, att genom Riksdagens beslut förra året, att dels medgifva uppsägningsrätt och dels bevilja nedsättning i arrendena för år 1886 med tio procent, allt var gjort, som borde göras i frågan, och att Riksdagen antagligen genom detta sitt kraftiga uppträdande afsett, att frågan icke vidare borde till Riksdagen frankomma, hvarjemte han framhöll, att dessa arrendatorer derigenom kommit i tillfälle att ordna sina affärsförbindelser, och att deras ställning vore bättre än de enskilda arrendatorernas och jordegarnes, hvilka kämpade mot tunga och ouppsägbara lån. Jag vill till en början fästa uppmärksamheten derpå, att förhållandet mellan den enskilde jordegaren och hans arrendatorer icke bör utöfva något inflytande på denna frågas lösning. Jag är öfvertygad, att, om den enskilde jordegaren finner, att hans arrendatorer behöfva tillmötesgående och lindring i sina bördor, han också medgifver detta. Ätminstone vet jag, att så har skett äfven med afseende på uppsägningsrätten, om arrendatorerna så önskat. Men icke kan detta tagas till utgångspunkt för denna

*Eftergift å
vissa krono-
arrenden.
(Forts.)*

*Eftergift å
vissa krono-
arrenden.
(Forts.)*

frågas bedömande. Hvad som här föreligger är det spörsmålet, huru staten som jordegare bör handla mot sina arrendatorer, och hvilket sätt i det fallet kan vara lämpligt och rätt. Jag tror att staten bör ställa sig till sina arrendatorer som den enskilde jordegaren till sina, att han bör bereda dem möjlighet att väl försörja sig och, om särskilda undantagsförhållanden uppträda, äfven taga hänsyn till dessa. Detta är hvad Riksdagen gjorde förra året, och detta är hvad som nu föreslås Riksdagen att göra äfven i år.

Den föregående talaren trodde, att ett bifall till det i utskottets likasom Kongl. Maj:ts förslag framställda yrkandet skulle innebära att den principen fastsloges, att arrendatorerna i svåra tider alltid skulle kunna påräkna statens hjälp och att deri låge, om så än icke vore meningen, en lockelse till lättsinnigt ingående af arrendeförbindelser. Jag är af alldeles motsatt åsigt. Enligt mitt förmenande böra nemligen endast sällsynta större undantagsförhållanden framkalla en sådan särskild åtgärd som denna, icke om en och annan ingått lättsinniga kontrakt, utan om man ser, att ett stort antal af statens arrendatorer verkligen lida svårigheter och i följd deraf nödvändigt behöfva understöd. Riksdagen medgaf förra året uppsägningsrätten, och många arrendatorer begagnade sig deraf. Dessa arrendatorer fräntråda sina arrenden den 14 mars 1889. 1886 var ett dåligt år, men, enligt hvad den föregående talaren nyss anförde, skulle 1887 hafva varit ett både i kvalitativt och kvantitativt hänseende betydligt bättre år. I kvalitativt hänseende var nog fjoråret bättre än 1886, men hvad det kvantitativa angår, tror jag, att förhållandena varit mycket olika i olika delar af landet, och att, då i följd af den långvariga torkan så väl hösom värsådeskörden blefvo svaga, arrendatorerna i dessa delar af landet i allmänhet haft ett lika dåligt år som 1886. Det är naturligt, att, om staten fastställer en så generel bestämmelse som viss afskrifning af arrendebeloppen, detta skall utfalla synnerligen olika i särskilda fall. Men jag vet icke, huru staten skulle kunna gå till väga på annat sätt. Den enskilde jordegaren kan väl med sina smärre förhållanden förfara annorlunda i detta afseende och medgifva här en förmån och der en annan, men för staten gör den stora mängden af arrendatorer det omöjligt att handla på annat sätt än medelst generella bestämmelser.

Då jag således anser, att skördeåret 1887 i stora delar af landet icke ställt sig fördelaktigare än 1886, då de, som hafva uppsägningsrätt, icke kunna lemna sina arrenden förr än år 1889, och här afses ju en lindring för år 1887, och då jag anser, att här icke föreligger något, som binder Riksdagen för framtiden, utan endast ett undantagsförhållande under, såsom jag hoppas, undantagsvis mycket dåliga tider, så tror jag, för min del, att ingen fara ligger uti, men väl att billig omtanke om statens arrendatorer fordrar, att detta förslag bifalles.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag i den nu föredragna punkten.

Herr Lundin: Jag kan icke biträda den förste ärade talarens påståenden. 1887 års höskörd var så väl kvantitativt som kvalitativt

sämre än skörden 1886. Herrarne torde påminna sig de många och starka frostnätter, som detta år hade att uppvisa. Jag har icke upplefvat att vi haft frost i juli månad, hvilket hände detta år. Detta hade naturligtvis till följd, att jordbrukarne gjorde stora förluster. Men äfven de pekuniära förhållandena hafva för dem varit tryckta. Jag tror derför, att om man rätt blickar in uti frågan om dessa kronoarrandatorer, äro de i sanning värda ett litet tillmötesgående från Riksdagens sida.

*Eftergift å
vissa krono-
arranden.
(Forts.)*

Jag kan derför icke se saken ur någon annan synpunkt, än att statsutskottet handlat på riktigaste och bästa sätt, då det framkommit med det nu föreliggande förslaget. Erfarenheten har visat, att enskilda jordegare visat tillmötesgående mot sina arrandatorer, alltså har staten större skyldighet, då det icke endast drabbar arrandatorerna, utan äfven deras borgesmän. På den grund yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som derunder förekommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande moment hemställt och vidare på afslag derå, hvarefter den förra propositionen förnyades och förklarades vara med öfvervägande ja besvarad.

Mom. B) och C).

Biföllos.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande konstitutionsutskottets den 30 sistlidne april och under gårdagen bordlagda utlåtande n:o 9, i anledning af väckta motioner om ändring af §§ 6, 13 och 16 riksdagsordningen.

1 punkten.

Herr Bergius: Jag ber att nu få rätta en origtighet i utskottets betänkande, ehuru det icke rör den nu föredragna punkten. På 17 sidan i betänkandet står nemligen: I sammanhang härmed har utskottet ansett lämpligt, att en sådan redaktionsförändring af tredje mom. i § 13 riksdagsordningen vidtages» etc., hvarest den rättelsen bör ske, att i stället för »tredje mom. i § 13 riksdagsordningen» det skall heta »fjerde mom i § 16 riksdagsordningen.»

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren utskottets i den nu föredragna punkten gjorda hemställan.

2 och 3 punkterna.

Hvad utskottet i dessa punkter hemställt biföllos.

Ifrågasatt
ändring af
§§ 6 och 13
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

4 punkten.

Herr Bergius: Enligt mitt förmenande, är det af konstitutionsutskottet nu framställda förslag i många afseenden mycket tilltalande. Men jag har likväl ansett tvifvelaktigt, huru vida det kan vara lämpligt att rubba en af hufvudgrunderna i riksdagsordningen, nemligen den att riksdagsmännens antal i väsentlig mån bestämmes efter folk-mängden. I fall man vill begränsa eller nedsätta riksdagsmännens antal, har jag trott, att det lämpligare skulle kunna ske genom att höja de folkmängdsiffror, efter hvilka riksdagsmän väljas. Jag har därför ansett mig böra vidhålla det förslag, som af mig jemte de flesta ledamöter i konstitutionsutskottet vid förra riksdagen afgafs. Skulle emellertid det af konstitutionsutskottet nu framställda förslaget vinna någon närmare tillslutning, vill jag ingalunda motsätta mig det-samma, ej heller skall jag nu vidare inlåta mig på den af mig afgifna reservationen.

Jag har för närvarande icke något yrkande att framställa.

Herr Unger, Magnus: Då jag i fråga om denna punkt anmält min reservation utan att närmare hafva angifvit, i hvilket afseende, till innehåll och form, jag icke kunnat gilla utskottets ifrågavarande förslag, torde det vara min skyldighet att nu i korthet angifva min afvikande mening.

På sätt reservationen utvisar, är jag ense med utskottet derom, att det vore mycket lämpligt, om man kunde bestämma ett visst representant-antal, som åtminstone under en lång tidsföljd blefve gällande, och jag åberopar i detta hänseende de skäl, som af utskottet äro anförda.

Men jag har, hvad först beträffar innehållet, varit från utskottets majoritet skiljaktig i det afseendet, att jag ansett det af utskottet bestämda antalet, 375, vara allt för högt. Om jag jemför folkmängden och antalet representanter här i Sverige med förhållandena i andra länder, så kan jag icke dervid och icke heller på annan grund finna något skäl att ytterligare öka det representantantal, som nu finnes i Riksdagens kamrar, utan jag förmenar, att det snarare borde nedsättas, och har därför föreslagit siffran 350, hvaraf, för att bibehålla samma proportion som utskottet, 140 skulle vara i Första Kammaren och 210 i Andra Kammaren. Jag har valt detta lägre representant-antal derför, att det af utskottet föreslagna syntes mig onödigt stort och till följd deraf också medförande onödigt dryga kostnader, hvarförutom det, åtminstone under nuvarande förhållanden, skulle förorsaka onödig trängsel i kammrarna. Detta senare kan väl synas vara ett ringa skäl, men för närvarande torde det verkligen icke vara utan vikt.

Vid det nuvarande statsskickets införande bestämdes ett allt för stort antal riksdagsmän, antagligen af historiska skäl och med hänsyn till dåvarande förhållanden, möjligen äfven till någon del med hänsyn till landets vidsträcktethet. Men då representantantalet nu ytterligare ökats, då landet blifvit tätare befolkadt, så att anledning nu ej förefinnes att vid bestämmande af representantantalet taga hänsyn till annat än folkmängden, synes mig intet skäl förefinnas att ytterligare öka detta antal.

Hvad åter angår förhållandet mellan landsbygdens och städernas representanter i Andra Kammaren, så skulle jag visserligen hafva önskat någon förändring i den proportion, som nu är föreslagen, men jag håller icke vidare derpå, utan är böjd att acceptera utskottets hemställan i denna del.

Vidare har jag med afseende på innehållet skilt mig från utskottet i fråga om den i 6 § föreslagna, hvarvtionde år återkommande valkretsreglering, som Kongl. Maj:t skulle vidtaga, med afseende å valen till Första Kammaren, i ty att jag, vid förhållande att icke allmänna, utan endast successiva omval till Första Kammaren ega rum, ansett denna reglering icke behöfva eller lämpligen böra ske på vissa bestämda tider, utan endast när förändrade folkmängdsförhållanden dertill gäfve anledning. Jag har funnit så mycket större skäl dertill, som det icke är fullt korrekt utskottets förslag derom, att stad, som utgår från landsting och bildar egen valkrets, skulle få begagna sin valrätt, när ledighet uppstår *i den valkrets, staden förut tillhört*. Folkmängdsförhållandena kunna nemligen gruppera sig samt af- och tilltaga så hastigt, att den omständigheten, att stad utgår ur ett valområde, icke bör medföra nedsatt valrätt för det landsting, till hvilket staden hört, utan för det landsting, som förut fått utöfva valrätt *för minsta öfverskjutande folkmängden*.

Hvad 13 § beträffar, har jag afvikit från utskottets mening deruti, att jag ansett lämpligare, att den reglering af valkretsarne, som Kongl. Maj:t skall verkställa, borde försiggå hvarvtionde år. Första gången år 1892 och sedan det mellersta året af hvarje lagstiftningsperiod. Bestämnes i stället denna reglering att ske hvarvtionde år, så kan den nemligen inträffa samma år valen skola förrättas, och då det icke är bestämdt, hvilken tid på året denna reglering skall verkställas, kunna förvecklingar uppstå t. ex. derigenom, att Kongl. Maj:t möjligen underlåte att reglera valkretsarne, till dess valen det året blifvit hållna, och äfven om så ej skedde, komme regleringen, då den skulle ega rum hvarvtionde år, stundom att verkställas allt för kort tid före valen — en olägenhet, som afhjelpes genom mitt förslag.

Vidkommande slutligen förslaget form, så kan väl frågan derom vara en smaksak, och jag vill icke nu närmare framställa mina anmärkningar och min skiljaktiga mening i det hänseendet. Inom utskottet framlade jag visserligen ett särskildt förslag, som, förutom i nu nämnda materiella hänseenden, i fråga om formen, skilde sig från utskottets, hufvudsakligen derutinnan, att jag, så vidt möjligt, velat bibehålla samma ordalag och uppställning, som finnes i nu gällande sjetta och trettonde paragrafer riksdagsordningen, men mitt förslag vann icke bifall inom utskottet, och då jag icke vågat hoppas mera framgång för detsamma här i kammaren, har jag icke ansett det nu böra af mig framläggas, utan har jag endast velat i korthet angifva min skiljaktiga mening.

Jag har *nu* icke något yrkande att göra.

Herr Forssell, Hans: Det gifves under riksdagslifvet tillfällen, då det kan vara riksdagsmannen tillåtet att söka undandraga sig

*Ifrågasatt
ändring af
§§ 6 och 13
riksdags-
ordningen.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
ändring af
§§ 6 och 13
riksdags-
ordningen.
(Forts.)*

ett bestämdt omdöme öfver en föredragen fråga. Ett sådant tillfälle synes mig just nu föreligga. Den fråga, som nu förekommer, är ju af den största vikt och betydelse för vårt konstitutionella lif, och lösningen af densamma är ytterst vanskligh. Det nu framlagda förslaget till en sådan lösning innehåller åtskilligt nytt. Ärendet inkom på kammarens bord på förmiddagen den 30 april och skall efter en dags mellanskof till afgörande företagas i dag, den 2 maj. Under sådana förhållanden har det naturligtvis icke genom offentlig diskussion kunnat bildas någon som helst så kallad allmän opinion rörande det föreliggande viktiga förslaget. Om nu ock denna omständighet kunde anses likgiltig, ja af en eller annan till och med betraktas som en fördel, så är det deremot synnerligen betänkligt och af långt större vikt, att ett stort antal af Riksdagens ledamöter — jag räknar mig bland dem — under nu pågående brådska med riksdagsärenden, icke hunnit sätta sig in uti det föreliggande förslaget och ännu mindre bilda sig ett sjelfständigt och säkert omdöme om detsamma. Vid sådant förhållande tillåter jag mig, under utalande af ganska stora sympatier för vissa delar af det framställda förslaget, och med det största erkännande för det stora och goda arbete, som utskottet nedlagt på detsamma, yrka afslag på den nu föredragna punkten, så mycket hellre som det ju ännu återstår tvenne riksdagar för att bearbeta detta ärende uti hela dess omfattning. Ett afslag nu behöfver icke betyda ett förkastande af utskottets förslag och de principer, på hvilka det hvilar; det behöfver icke heller innebära någon likgiltighet för lösningen af denna viktiga fråga. Det betyder endast att vi på detta sätt uppskjuta frågan, då vi ty värr icke ega någon annan form för ett uppskofsbeslut.

Friherre Klinckowström: Äfven jag nödgas förena mig uti det yrkande, som den siste ärade talaren gjorde, och beklagar mycket att denne talare, med icke allenast sin kända förmåga utan äfven med sina stora kunskaper, icke ingått i någon välvillig kritik af denna fråga. Det är ju alldeles gifvet, att om denna fråga vid nu pågående riksdag icke blir antagen att hvila till grundlagsenlig behandling, utan måste vid en annan riksdag omarbetas, många af de nu gjorda anmärkningarna, i fall de befinnas vara befogade, komma att, vid en ny omarbetning af detta förslag, tillgodogöras.

Hvarför jag här begärt ordet är, att jag anser, i likhet med hvad för någon tid sedan yttrades af en högt aktad ledamot på kristianstadsbänken, att frågan om valrätt borde behandlas i sammanhang med det nu förekommande konstitutionsutskottets utlåtande rörande antalet af kammarens ledamöter och deras jemvigt inom riksdagen. Jag instämmer i det fallet i hvad han uttalade. Det företräde, som städerna, enligt nu gällande riksdagsordning, ega framför landsbygderna, är, enligt min tanke, af den beskaffenhet, att det icke kan fortfara. Vi se att städerna i allmänhet hafva en valrätt, som är 3 gånger större än landsbygdens. Men icke nog dermed. Enligt 13 § riksdagsordningen ega mindre städer, hvilka förena sig i grupper, under vissa förhållanden en valrätt, som uppgår till 5 à 6 gånger högre än landsbygdens. Detta kan icke af den, som vill vara opartisk, anses

med rättvisa och billighet öfverensstämmande. Hvarför denna disproportion beständes emellan landsbygden och städerna, då den nuvarande riksdagsordningen senast 1865—1866 omarbetades och antogs, det torde de äldre riksdagsmännen litet hvar känna till. Det var för att förena de olika intressena till samma mål, hvilket också lyckades, ehuru på bekostnad af landsbygdens berättigade intresse. Att ett sådant förhållande icke längre kan fortvara, det lär väl ingen sann fosterlandsvän kunna neka. När folkmängden, mine herrar, växer i sin helhet med omkring 30,000 personer om året, erhåller landsbygden valrätt till 1 ledamot mer än förut, men städerna erhålla rättighet att välja 3 ledamöter mer än förut och någon gång ända till 5 à 6. Detta anser jag vara en så skriande orättvisa, att det borde hafva blifvit mera uppmärksammat i det förslag, som nu föreligger till behandling. Dertill kommer det egna förhållandet att, såsom känt är, ökas befolkningen i städerna och i synnerhet uti de större och största städerna mycket starkare än på landsbygden, och om vi gå till den utredning härom, som blifvit gjord af konstitutionsutskottet på pag. 9 i betänkandet, så finna vi att städernas riksdagsmän från år 1867, då de voro för städerna 55, hafva ökats till 76, hvilket de för närvarande äro, då deremot landsbygdens representanter under samma tid ökats från 135 till 146 eller med endast 11 personer, då städernas representanter ökats med 21. Redan detta visar, att det icke finnes någon på rättvisa och billighet grundad proportion emellan städernas och landsbygdens representanter vid riksdagen.

Dertill kommer en annan anmärkning, som har en vida djupare betydelse än den jag nu gjort. Enligt 1 § riksdagsordningen är svenska folket representeradt af en Riksdag, fördelad uti tvenne kamrar, den Första och den Andra, hvilka i alla frågor hafva lika behörighet och myndighet. Huru förhåller det sig dock i verkligheten dermed? Man behöfver icke i många år hafva varit ledamot af Riksdagen för att fullkomligt inse, att hela denna grundlagens föreskrift och bestämmelse endast är en illusion. Bland de viktigaste magtfullkomligheter Riksdagen eger är ju beskattningsrätten och bestämmandet af statens utgifter. Huru förhåller det sig då med den lika behörigheten och myndigheten kamrarne emellan i dessa så högst viktiga fall? Jag har, under min långa riksdagsmannatid, mycket sysselsatt mig med de gemensamma voteringarna och jag kan försäkra herrarne derom, att det, i och för mina åsigtens bevakande och genomdrifvande, varit tillfredsställande att uti mångt och mycket se Första Kammarens vanmagt inom dessa gemensamma voteringar, men här är ju en rättsfråga af högsta betydelse, och då afser jag helt och hållet från den tillfälliga öfvervigt, som i de gemensamma voteringarna Andra Kammaran för närvarande eger utöfver Första Kammaran, men som icke är i öfverensstämmelse med 1 § riksdagsordningen. Denna oegentlighet, som inverkar så högst betydligt på riksdagsärendena i de flesta afscenden, har synts mig vara af den betydendet, att konstitutionsutskottet bort reflektera deröfver. Så har emellertid icke skett, hvilket är att beklaga för Första Kammarens egen skull. Ty då denna kammare, enligt grundlagen, har samma magt

*Ifrågasatt
ändring af
§§ 6 och 13
riksdags-
ordningen.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
ändring af
§§ 6 och 15
riksdags-
ordningen.
(Forts.)*

och befogenhet som Andra Kammaren, bör detta gälla äfven i så viktiga fall som de af mig påpekade. Huru skall en rättvisa i detta afseende kunna åstadkommas? Vägarne dertill äro mångahanda, och det tillkommer icke mig att föreslå någon sådan väg, men om saken erkännes vara riktig, kan nog konstitutionsutskottet föreslå någon utväg dertill. För min del skulle jag vilja föreslå, att hvarje kammare i och för de gemensamma voteringarna utvalde ett lika antal delegerade för att verkställa dessa voteringar. Då blefve 1 § riksdagsordningen verkligen en sanning, hvilket den nu icke är. Tillhörde jag Första Kammarens majoritet, skulle jag mycket beklaga det närvarande tillståndet, och det gör jag ändå ur rättvisans synpunkt och önskar, att Första Kammaren måtte tillvinna sig den magtfullkomlighet, som grundlagen föreskrifvit och som denna kammare har rätt att fordra.

Dessa äro de väsentligaste anmärkningar, som jag haft att göra emot utskottets förslag, hvarför jag, på nu angifna skäl, förenar mig med herr Forssell uti hans yrkande om afslag på den nu föredragna punkten.

Herr Gilljam: Då jag reserverat mig emot utskottets betänkande, anser jag det vara min skyldighet att yttra några ord, men de skola icke blifva många. Utskottets förslag är ju att rekommendera, därför att det på ett enkelt och definitivt sätt sökt lösa en ömtålig tvistefråga. Jag anser icke desto mindre att, när det är fråga om införande af grundlagsändringar, man gör klokast uti att så mycket som möjligt hålla sig till de gamla grunderna och icke slå in på en ny väg. Att döma af de uttalanden, som nu förekommit rörande denna fråga, vill det dock synas, som om kammaren skulle vara föga benägen att nu fatta något bestämdt beslut i denna sak. Då sådana uttalanden egt rum öfver utskottets förslag, är jag naturligtvis icke så förmäten, att jag tror, att mitt förslag skulle kunna tilldraga sig någon allmänare uppmärksamhet. Jag har i min reservation haft tillfälle att temligen fullständigt angifva skälen för min åsigt och behöfver därför nu ej å nyo upprepa dem. Jag har tills vidare icke något yrkande att framställa.

Herr Casparsson: Utskottet har vid behandlingen af denna fråga haft att välja emellan 4 vägar, och hvilken väg som valdes, var det naturligt, att utskottet skulle blifva utsatt för klander. Den *första utvägen* var att göra ingenting. Dervid hade utskottet att stödja sig på en stark minoritet i båda kamrarna från majriksdagen under förra året. Utskottet har dock ansett, att frågans påträngande vid icke kunde tillåta sakens läggande å sido. Den *andra utvägen* var att omfatta det beslut, hvaruti Första Kammaren stannade vid majriksdagen, och hvilket beslut finnes upptaget i en reservation. Den utvägen hade dock den olägenheten med sig, att förslaget föll uti Andra Kammaren, och lider dessutom af det felet, att det löser icke, utan blott för tillfället undanskjuter den kinkiga frågan. Det uppställer derjemte tre olika beräkningsgrunder för valsättet till Andra Kammaren: en för landsbygden, en för de mindre och en för de större städerna. Den *tredje utvägen*, som utskottet hade att välja, var

att upptaga det förslag, som konstitutionsutskottet vid majriksdagen afgaf och som bifölls i Andra Kammaren, men detta förslag afslogs i denna kammare och hade dessutom inneburit ett, enligt min tanke, oberättigadt ingrepp i städernas nuvarande valrätt. Då alla dessa tre utvägar således voro stängda, valde utskottet *den fjärde utvägen*, att försöka framkomma med ett förslag om fixering af riksdagsmännens antal. Emot detta förslag har nu anmärkts, att det är nytt här hos oss. Det är sant, att det är nytt, men det innebär principer, som blifvit erkända och genomförda i de flesta konstitutionella länder. Till att börja med är det tillämpadt i vårt grannland Norge, der representanternas antal är bestämdt till 114. Det är infördt uti Tyskland, der antalet ledamöter är bestämdt till 397. I Holland är antalet representanter 50 i Första och 100 i Andra Kammaren. Det är äfven genomfördt i Belgien, der antalet representanter icke får öfverstiga 1 på 40,000. Det är äfven infördt, så vidt jag derom lyckats erhålla säkra uppgifter, uti Spanien, Portugal, Italien, Österrike-Ungern, Preussen och Grekland. Ett land, der framåtskridandet och konservatismen på ett lyckligt sätt under århundraden varit förenade, nemligen Storbritannien, har temligen konsekvent upptagit denna princip, ty redan under Stuartarnes tid var antalet ledamöter uti det engelska underhuset bestämdt till 500. Efter föreningen med Skottland ökades antalet under drottning Annas tid med 45 och, sedan Irland tillkommit, ökades antalet ledamöter i parlamentet med 100, så att antalet år 1801 uppgick till 645. Från 1801 ända till 1885 har denna siffra icke vexlat särdeles mycket, utan antalet har rört sig omkring 650. År 1885 uppgick siffran, genom den då införda reformen, till 670.

Vi se sålunda att i alla dessa länder principen af ett begränsadt antal representanter är fastslagen. Nu är frågan: behöfver äfven hos oss antalet begränsas? Så vidt jag kunnat finna, är det endast två länder, *Danmark* och *Grekland*, som hafva ett större antal representanter i förhållande till folkmängden, än Sverige för närvarande har. Om man tager hela representationens antal i beräkning, kommer hos oss en representant på 12,800 invånare, i Grekland 1 på 11,000 och i Danmark 1 på 11,800; öfriga länder hafva långt färre antal representanter i förhållande till invånarnes antal. Jag vill icke för mycket trötta kammaren med siffror, jag vill här blott anföra, att till exempel i Holland utgöra Andra Kammarens medlemmar i förhållande till folkmängden 1 på 44,000, i Belgien 1 på 40,000, i Ungern 1 på 36,500, i Portugal, hvars folkmängd är ungefär lika med Sveriges, 1 på 30,540. I de folkrikare staterna är representanternas antal naturligtvis långt mindre i förhållande till folkmängden; i Frankrike kommer 1 på 70,000, i England 1 på 55,000, i Österrike 1 på 66,000, i Preussen 1 på 66,000 o. s. v. Det är således ett odisputabelt faktum, att af alla länder med lika stor eller större invånare antal har Sverige i förhållande till folkmängden det största antalet representanter. Utgående från denna synpunkt, har utskottet ansett en begränsning af behofvet och omständigheterna påkallad; och vid utförandet af denna begränsning hur utskottet uppställt såsom regel, att Första Kammaren skulle utgöra $\frac{2}{5}$ och Andra Kammaren $\frac{3}{5}$ af hela representationen,

*Ifrågasatt
ändring af
§§ 6 och 13
riksdags-
ordningen.
(Forts.)*

Ifrågasatt
ändring af
§§ 6 och 13
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

och förhållandet mellan landsbygd och städer i Andra Kammaren skulle bestämmas så, att de förra skulle besätta $\frac{2}{3}$ och de senare $\frac{1}{3}$ af platserna. När man ser, med hvilken ofantlig hastighet städerna växa, i synnerhet de större städerna, så tror jag det är alldeles nödvändigt att i tid tänka på att göra ändring i dessa förhållanden, ty uppskjutes reformen, då, mine herrar, fruktar jag, att yrkandet härpå kan komma med sådan styrka, att möjligen ett beslut, som icke vore önskvärdt, skulle kunna framkomma. Vi sågo, hurudan uppfattningen vid majriksdagen var; det förslag, som utskottet då framställde, blef visserligen icke antaget, men jag tror, att vi icke länge böra eller kunna uppskjuta denna reglering. Om vi antaga, att städernas folkmängd kommer att tillväxa i samma proportion från 1885 till 1905, som från 1865 till 1885, skulle den 1905 uppgå till 1,298,000, och Stockholms folkmängd till 349,000, men det är att märka, att enligt all sannolikhet tillväxten kommer att ske fortare för de följande än för de föregående 20 åren. Stockholms stad skulle sålunda vid periodens slut komma att utse 35 riksdagsmän, hvilket är *mer* än hvad i närvarande stund landsbygden utser från Stockholms, Upsala, Vestmanlands, Södermanlands, Örebro och Stora Kopparbergs län. Det är visserligen möjligt, att folkmängden i dessa län och således äfven representanternas antal något ökas, men det är i alla fall odisputabelt, att antalet af hufvudstadens representanter och dem, som väljas af dessa sex län, kommer att, såsom jag nämnde, blifva ungefär lika. Jag frågar, om ett sådant tillstånd är hållbart; för min del anser jag det omöjligt. Man har nu talat om den andel, som det gamla borgarståndet haft i representationen, och detta skulle vara anledning till städernas representerande efter en lägre folkmängdssiffra än landsbygdens, och detta är fullkomligt berättigadt. Efter utskottets förslag skulle det äfven komma att gestalta sig så; städernas representanter i Andra Kammaren skulle uppgå till 75. I Första Kammaren är deras antal för närvarande 12, hvilket gör tillsammans en siffra af 87. Det fordras således ytterligare blott 6 eller 7 stadsrepresentanter för att desse skulle utgöra $\frac{1}{4}$ af hela den föreslagna representationen, och då landstingen nog välja in i Första Kammaren så många som sju representanter för städerna, anser jag, att utskottets förslag i denna del fullkomligt tillgodoser städernas berättigade kraf.

Den föreliggande frågan är af en stor och omfattande natur, och mycket vore att tillägga, men jag förmodar att kammaren icke är mycket benägen för att nu vidare inlåta sig på frågan. Jag tillåter mig blott uttala, såsom min öfvertygelse, att den förtjenar ganska mycken uppmärksamhet och kommer att tränga sig fram allt starkare och starkare för hvarje riksdag. Jag är icke den, som i oträngdt mål röstar för reformer, icke heller låter jag skrämma mig att i för-tid gå in på sådana, men denna fråga *måste* lösas, och det är min fulla öfvertygelse, att den snart kommer att lösas. Jag skulle, med den ståndpunkt jag intager, helst rösta för bifall till utskottets förslag, men de anmärkningar, som framställdes af den är de talaren på gefleborgsbänken, synas mig verkligen så behjertansvärda, att jag icke kan framställa ett yrkande om bifall. Han yttrade äfven att betän-

kandet inkommit den 27 april och nu skall afgöras fem dagar derefter. Nej, det inkom först i förgår, den 30 april, och i dag, den 2 maj, skulle vi vara färdiga att afgöra en så vigtig och omfattande reform? För mig är det klart, att många bland kammarens ledamöter icke hunnit genomläsa betänkandet och än mindre sätta sig in i frågan. Att under sådana förhållanden besluta öfver en så vigtig grundlagsförändring är något, som jag för min del ej kan tillråda, hvarför, ehuru min enskilda öfvertygelse är fullkomligt bestämd, jag anhåller att frågan måtte återremitteras. Hvad man genom detta sätt att behandla frågan skulle vinna är, att då ett afslag komme att afstånga och förhindra förslaget framläggande vid en påföljande riksdag, skulle en återremiss göra möjligt för en kommande Riksdags konstitutionsutskott att åter upptaga och framlägga frågan.

Jag anhåller således om återremiss.

I detta anförande instämde herr *Reuterswärd*.

Herr Lindahl: Herr grefve och talman, mine herrar! Det är naturligt, att i en så vigtig fråga som den föreliggande helt olika meningar skola göra sig gällande så väl beträffande innehåll som form. Det synes af utskottets betänkande, att så äfven varit förhållandet inom utskottet. Dock torde herrarne finna, att i själfva hufvudsaken hafva icke mer än fyra af utskottets ledamöter varit af olika mening om det förslag, som nu föreligger; men deremot hafva i afseende på särskilda detaljer olika meningar yppats.

För min del har jag slutit mig till det föreliggande förslaget, därför att den närvarande tidpunkten torde vara särdeles lämplig för att framkomma med ett sådant förslag, liksom jag anser det sätt, som utskottet föreslagit för frågans lösande, vara det bästa, hvartill man kan komma. Detta förslag sluter sig nämligen i hufvudsak till de närvarande förhållandena. Representanternas antal är nu inom Andra Kammaren 222 och inom Första Kammaren 144. Det föreslås att begränsa detta till 150 i Första och 225 i Andra Kammaren. Stadsrepresenternas antal inom Andra kammaren utgör för närvarande 76. Det föreslås att begränsa det till 75. Förslaget antagande skulle således icke komma att göra stor ändring i det nuvarande tillståndet. Det har under senare år många gånger ifrågasatts att dels förminska antalet af städernas representanter och dels öka antalet af landets representanter. Dessa ständigt återkommande slitningar skulle afslutas, om man antog en gång för alla ett bestämdt förhållande mellan representanternas antal från stad och landsbygd.

Den folkmängdsiffra, som för närvarande är bestämmande för representantalet i de större städerna, är 10,000. Denna siffra har ansetts för liten och torde böra ökas, för att man må kunna minska antalet representanter från de större städerna. Om det nuvarande förslaget antages, kommer folkmängdsiffran för de större städerna att blifva 12,525, hvilken siffra uppkommer genom att dividera siffran 44, som skulle utgöra de större städernas representantantal, med 551,127, som utgör dessa städers nuvarande folkmängd.

*Ifrågasatt
ändring af
§§ 6 och 13
riksdags-
ordningen.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
ändring af
§§ 6 och 13
riksdags-
ordningen.
(Forts.)*

De smärre städerna, som nu ega att utse en riksdagsman för en folkmängd af 6 till 12 tusen, hafva således en medelsiffra af 9 tusen. Enligt det framlagda förslaget skulle folkmängdssiffran för dessa städer blifva 8,847. Denna siffra uppkommer derigenom att man dividerar antalet representanter, som dessa städer skulle hafva att utse, eller 31, uti summan af dessa städers folkmängd, som är 274,263. Således kan man icke säga, att det skulle föranleda till någon stor rubbning i de nuvarande förhållandena. Sjelfva hufvudsaken är att fixera antalet af kamrarnes ledamöter samt proportionen emellan städernas och landets representanter i Andra Kammaren, och det är väl egentligen derom, man borde uttala sin mening, ty, såsom en föregående talare sade, detta är en fråga som måste återkomma. Då är det ju nödvändigt för ett blifvande konstitutionsutskott, som kommer att taga denna sak i öfvervägande, att få en föreställning om, huru opinionen inom kammaren ligger i denna fråga.

Skulle så vara, att en bestämd öfvertygelse finnes, att man icke bör göra någon förändring i detta hänseende, utan att man bör låta representanternas antal allt fortfarande växa, då är det icke värdt att framlägga ett förslag, som afser fixerande af deras antal. Af den diskussion, som här redan förevarit, kan man icke få någon bestämd öfvertygelse om kammarens mening i denna fråga.

Jag vill af samma skäl, som den föregående talaren, icke yrka bifall till utskottets förslag, sådant det nu föreligger, ty jag erkänner gerna, att mot en eller annan detalj kunna möjligen anmärkningar göras, som förtjena afseende. Men om kammaren beslutar att återmittera denna fråga, vill jag för min del deri finna ett uttryck af att kammaren gillar hufvudgrunderna, på hvilka utskottets förslag är byggt.

Herr Borg: Herr grefve och talman, mine herrar! Jag skall endast bedja att få förena mig med dem, som yrkat afslag å utskottets betänkande, men att på samma gång få anföras hufvudgrunden för detta mitt votum, och den är, att förslaget synes mig icke gå i den rätta riktningen.

Jag menar nemligen, att intet förslag på detta område bör bifallas, som icke åsyftar att upphäfva eller åtminstone minska klyftan mellan land och stad. Men detta förslag går icke åt det hållet, utan snarare åt motsatt. Åtminstone ändrar det icke i någon väsentlig mån den hittills varande proportionen mellan representantalet för landsbygd och stad.

Vi kunna icke neka till, att städerna hafva ganska stora privilegier i jemförelse med landsbygden, då de skicka 2 å 3 riksdagsmän, när landsbygden sänder 1. Det kan väl icke vara i tidens riktning att hålla på det gamla i detta fall och icke heller att vidtaga ändringar, som icke gå åt rätta hållet.

Redan förut under diskussionen antyddes af friherre Klinkowström, att städernas öfvervigt öfver landsbygden är en följd af de förhållanden, som egde rum vid den nya riksdagsordningens tillkomst. Städerna måste hafva detta privilegium för att gå in på det nya representationsskicket, liksom af samma skäl preteståndet måste

hafva biskoparne till sjelfskrifne ledamöter af kyrkomötet. Men jag ifrågasatt ändring af §§ 6 och 13 riksdagsordningen. (Forts.)
 frågar, om dessa företrädesrättigheter numera äro i tidens anda, eller om det egentligen låter sig göra att under utvecklingens gång bibehålla dylika. Är det icke tvärtom skäl att se tidens sträfvan sådan den verkligen är, åsyftande att bereda likställighet mellan samhällets olika medborgareklasser och medborgare, så att t. ex. icke en sådan tillfällighet, som att man bor i en stad eller några steg utom en stad, skall åstadkomma skiljaktighet i politisk betydelse. Denna enkla betraktelse gör, att jag icke kan omfatta det förslag, som föreligger. Och jag ber att få tillägga, att så länge denna klyfta mellan land och stad finnes kvar, skall vår medborgareanda försvagas, olägenheterna skola fortfara och tilltaga, och å endera hållet skall förtryck förekomma; med ett ord sagdt, medborgareandans försvagande skall föra med sig många olägenheter i det politiska och allmänna lifvet.

Jag vill icke upptaga tiden med att anföra flere grunder, emedan den anförda torde vara fullt tillräcklig för att visa, att detta förslag, liksom alla, hvilka icke afse att något mer tillfredsställa fordringarna på medborgerlig likställighet, bör förkastas.

På denna grund yrkar jag afslag å utskottets betänkande.

Herr Forssell, Hans: Jag anhåller, herr grefve och talman, att få återkalla mitt yrkande på afslag och förena mig om herr Casparssons yrkande om återremiss, då jag nemligen anser en återremiss närmast svara mot den af mig afgifna motiveringen, samt att ett undanskjutande af ärendet i brist på tillräcklig tid att nu behandla detsamma är det lämpligaste.

Friherre Klinckowström: Äfven jag ber att i stället för att yrka afslag få förena mig i det framställda yrkandet om återremiss.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr grefven och talmannen, att i fråga om nu föreliggande punkt yrkats, dels att detsamma skulle till utskottet återförvisas, dels ock att hvad utskottet i punkten föreslagit skulle afslås.

Sedermera gjorde herr grefven och talmannen propositioner, först derpå att utskottets uti ifrågavarande punkt framställda förslag till ändring af §§ 6 och 18 riksdagsordningen skulle antagas att hvila till grundlagsenlig behandling vid en kommande riksdag och vidare på bifall till hvartdera af nyssnämnda båda yrkanden, samt förklarade sig anse propositionen på punktens återförvisande till utskottet vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf och sedan till kontraposition dervid antagits afslag å hvad utskottet i punkten föreslagit, uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition, så lydande:

Den, som vill, att 4 punkten i konstitutionsutskottets utlåtande N:o 9 skall till utskottet återförvisas, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslår kammaren hvad utskottet i punkten föreslagit.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstningen befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—62;
Nej—21.

*Förslag till
ändrad ly-
delse af § 16
riksdags-
ordningen.*

5 punkten.

Herr Bergius: Då detta förslag har ett visst samband med det af kammaren nyss återremitterade, särskildt med hänsyn till indelningen i valkretsar hvart tionde år, anhåller jag, att äfven denna punkten måtte till utskottet återremitteras.

Efter härmed slutad öfverläggning blef den föreliggande punkten till utskottet återförvisad.

Anmälades och bordlades statsutskottets memorial n:o 7 a, angående sättet för anvisande af ett anslagsbelopp för tillsynen öfver statens jernvägsbyggnader.

Upplästes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 45, till Konungen, angående förbud för ledamöter af sparbanks styrelse och styrelsen biträdande tjänstemän att iklåda sig borgensansvar för lån af sparbankens medel.

Ledighet från riksdagsgörömalet beviljades herr *Almström* från den 5 i denna månad till innevarande riksdags slut.

Kammaren åtskildes kl. 2,34 e. m.

In fidem

A. von Krusenstjerna.